

odgoja za životinje u kontekstu rasprave o razvoju kritičkog mišljenja i bioetičkog senzibiliteta kod djece. Knjigu svakako toplo preporučujemo svima koji pronalaze interes u filozofiji odgoja i bioetici, ali i onima koji se posebno zanimaju za »životinjsko pitanje« u okviru alternativne, suvremene i kritičke pedagogije.

Jan Defrančeski

Petra Pejić Papak, Darjo Zuljan, Lidija Vujičić (ur.)

Poticajno okruženje za učenje i poučavanje: razvoj kompetencija studenata

Učiteljski fakultet, Sveučilište u Rijeci, Pedagoška fakulteta, Univerza na Primorskem, Rijeka – Koper, 2021.

Znanstvena monografija *Poticajno okruženje za učenje i poučavanje: razvoj kompetencija studenata*, urednika Petre Pejić Papak, Darja Zuljana i Lidije Vujičić, objavljena je 2021. godine. Suizdavači monografije su Učiteljski fakultet Sveučilišta u Rijeci i Pedagoška fakulteta Univerze na Primorskem iz Kopra. Autori su eminentni autori koji se dugi niz godina bave istraživanjem okruženja za učenje i poučavanje te svoja znanja pre-

taču na buduće učitelje i odgajatelje. Značaj ove knjige je i u tome što ona pokriva jednu temu iz više znanosti, a s ciljem stvaranja poticajnog okruženja za učenje i poučavanje.

Monografija je sadržajno strukturirana kroz pet poglavlja u kojima se prikazuju teorijska polazišta nadopunjena primjerima. Čitatelje se upoznaje sa značajem stvaranja poticajnog okruženja, usmjeravanja procesa poučavanja na pojedince uz poštivanje didaktičkih načela, provođenje projektnih aktivnosti i dokumentiranje procesa.

U prvom poglavlju naslovljenom »Kreiranje poticajnog okruženja za učenje i kompetencije studenata« autorica Petra Pejić Papak ističe kako suvremeni pristup učenju i poučavanju stavljaju naglasak na aktivno učenje, ostvarivanje ishoda učenja te produktivnu primjenu znanja. Okruženje koje potiče učenje mora biti usmjereno na razvoj učenika i prilagođeno svakoj individui. Cilj nastavnoga procesa više nije prenošenje znanja s učitelja na učenika, nego učenikovo stjecanje znanje kroz razne aktivnosti. Autorica ističe kako je zadatak učitelja kreirati poticajno okruženje primjenom različitih metoda i oblika suradničkog rada te poticanje aktivnog učenja kroz istraživačke aktivnosti učenika. Naglasak na poticajnome okruženju za učenje ključan je zbog stvaranja sustava podrške koji se prilagođava potrebama svakog pojedinca te utječe na njegov razvoj. U suvremenoj nastavi od učitelja se očekuje da bude mode-

rator i aktivni suradnik u poticanju učenika na sudjelovanje u realizaciji postavljenih ishoda, izboru sadržaja, izvođenju projekata, problemskoj nastavi te u korištenju informacijsko-komunikacijske tehnologije. Kako bi učitelj odgovorio zahtjevima suvremene nastave, mora se kontinuirano stručno usavršavati. Autorica naglasak stavlja na profesionalne kompetencije učitelja i ulogu učitelja u suvremenom pristupu nastavi kao organizatora, mentora, voditelja te suradnika. Kompetentan je učitelj onaj koji umije u učeniku potaknuti stjecanje znanja, vještina, razvoj sposobnosti potrebnih za svakodnevni život. Nadalje, autorica ističe kako osposobljavanje studenata za poučavanje u nastavi kroz inicijalno obrazovanje podrazumijeva stjecanje kompetencija u području učenja i poučavanja vođeno spoznajama o planiranju, provedbi i evaluaciji nastave. Od budućeg učitelja očekuje se uporaba različitih odgojno-obrazovnih oblika i metoda poučavanja te usmjeravanje procesa poučavanja na učenika i prilagodba svakom pojedincu. Samo učitelj koji posjeduje specifične kompetencije, činjenična i teorijska znanja te vještine poput komuniciranja, sposobnosti rada u timu, prilagodbe novim okolnostima te pretraživanja i vrednovanja informacija može nastavu prilagoditi svakome učeniku te kod njega probuditi želju za istraživanjem svijeta u kojemu živi. Autorica ističe važnost kvalitativne i kvantitativne procjene učenikovih sposob-

nosti i postignuća zbog kvalitetnijeg uvida u njegov napredak.

U sklopu rada prikazano je istraživanje s ciljem ispitivanja stavova studenata Učiteljskog studija Učiteljskog fakulteta u Rijeci o značaju koji pridaju kompetencijama u području učenja i poučavanja. Rezultati istraživanja pokazuju kako studenti pridaju veliki značaj kompetencijama u području učenja i poučavanja, pogotovo u prilagodbi pristupa, metoda i nastavnih strategija individualnim mogućnostima i interesima učenika. Studenti se procjenjuju kompetentnima za korištenje informacijsko-komunikacijske obrazovne tehnologije kao i digitalnih alata što nas upućuje na zaključak kako će planirati nastavu u kojoj će učenici nastavno gradivo više proučavati kroz različite aplikacije i digitalne alate. Autorica zaključuje kako je cilj poučavanja u poticajnom okruženju stvaranje prilika za suradnički i istraživački rad te je izrazito bitno da je i sam učenik aktivni sudionik nastavnoga procesa.

Autorica drugog poglavlja »Učenje u ranom djetinjstvu: učiniti učenje vidljivim« Lidija Vujičić ističe kako su dosadašnja istraživanja i praksa pokazali kako djeca imaju veliki potencijal za učenje od rane dobi te da im je potrebno osigurati poticajno okruženje za igru, učenje i istraživanje, jer djeca istražujući stječu spoznaje o svijetu u kojemu žive. Zadatak odgajatelja je osmišljavanje aktivnih i izazovnih stimulirajućih okolina koja će djeci omogućiti otkrivanje svijeta oko njih. Odgajatelj je osiguravatelj

izbora i poticatelj istraživačkih aktivnosti. Odgajatelji moraju uočiti dječje potencijale te im posvetiti dovoljno pozornosti. Bitno je omogućiti im poticajno i stimulirajuće okruženje koje razvija dječju znatiželju. Dijete uči u interakciji s fizičkim i socijalnim okruženjem te uči čineći i istražujući. Najvažnije je održati kod djece znatiželju te poriv za učenjem te im pomoći otkriti vlastite jake strane i područja koja su njima zanimljiva. Ključno je uvažavati djetetova prethodna znanja te mu omogućiti nadogradnju kako bi mogao prijeći na višu razinu. Autorica objašnjava ključne vještine razmišljanja kod djece te ih povezuje s postavljanjem jednostavnih pitanja koja doprinose stimuliranju razmišljanja i čine učenje zabavnim. Prikazuje strategije rješavanja problema te pojašnjava kako je rješavanje problema alat, proces i vještina. Objašnjava faze rješavanja problema kod djece koje se sastoje od četiri međusobno povezane faze, no ističe kako djeca imaju tendenciju vraćanja unatrag te često ne prate dosljedno faze. Kako bi odgajatelj mogao pratiti napredak djeteta, ključno je dijete redovito pratiti. Autorica navodi dokumentiranje kao alat za razumijevanje procesa dječjeg učenja te objašnjava načine, ciklus te primjere dokumentiranja iz odgojno-obrazovne prakse. Zaključuje kako je velika odgovornost na odgajatelju da sazna što dijete zanima, što dijete zna te kako bi moglo nešto novo naučiti. Zadatak odgajatelja je pratiti dijete te ga usmjeravati pri otkrivanju svijeta oko njega.

»Didaktička načela i suvremena istraživanja nastave – važni elementi stjecanje kompetencija studenata« treće je poglavlje autorice Milene Valenčič Zuljan. Didaktička načela predstavljaju ishodište, tj. smjernice za kvalitetan pedagoški rad učitelja te autorica objašnjava kako već iz povijesti didaktike možemo vidjeti kako je kvalitetno oblikovanje načela povezano s nastajanjem uspješnog učenja i podučavanja. Upoznaje nas s različitim definicijama didaktičkih načela te njihovim klasifikacijama. U klasifikaciji didaktičkih načela objašnjava načelo aktivnosti i razdvojenosti, jasnoće i apstraktnosti, sistematičnosti i postupnosti, racionalizacije i ekonomičnosti, povijesnosti i suvremenosti, diferencijacije i individualizacije, primjerenosti i akceleracije, diferencijacije i integracije te individualizacije i socijalizacije. U sklopu rada autorica sistematizira što o kvalitetnoj nastavi govore istraživanja učinkovite nastave te kakva je njihova povezanost s didaktičkim načelima. Autorica se osvrće na pronalaženje sličnosti i razlika, sažimanje i bilježenje, poticanje truda i pohvale, domaće zadatke i vježbe, nelingvističke prikaze, kooperativno učenje, postavljanje ciljeva i davanje povratne informacije, postavljanje i testiranje hipoteza, savjete, pitanja i složenije organizatore. Zaključuje kako didaktička načela u najširem značaju shvaćamo kao ishodišta i smjernice za kvalitetan pedagoški rad jer ona učitelju mogu biti od pomoći prilikom planiranja, organiziranja, izvođenja nastave te evaluaci-

je nastavnoga procesa. U funkciji su učenikova razvoja te diferencijacije podučavanja i individualizacije. Autorica poglavlje zaključuje s porukom kako su didaktička načela važna i za studente zbog planiranja, izvođenja te vrednovanja njihove nastave što im na kraju omogućava učinkovitije stjecanje didaktičkih kompetencija.

U četvrtom poglavlju pod naslovom »Stjecanje kompetencija studenata kroz pripremu i izvedbu projektnih aktivnosti u praksi« autori Petra Pejić Papak, Dario Zuljan i Milena Valenčič Zuljan ističu potrebu za uključivanjem učenika u osmišljavanje, planiranje i upravljanje aktivnostima te razumijevanje procesa učenja. Usmjerenim uključivanjem učenika u aktivnosti potičemo učenike na aktivno učenje te postizemo viši stupanj njihove samostalnosti razvijanjem različitih misaonih strategija i specifičnih kognitivnih vještina koje omogućavaju uočavanje bitnog, raščlambu, usporedbu, povezivanje te kritičku prosudbu. Potreba za promjenom paradigme u obrazovanju vidljiva je u prelasku sa statičnog shvaćanja nastavnog sadržaja na ono dinamično što uključuje razvijanje znanja, vještina i stavova u procesu učenja. Ključno je studente podučiti didaktičkim aspektima kvalitetnog planiranja nastavnog procesa koristeći pritom različite metode i oblike rada te didaktičke principe pri osmišljavanju aktivnosti. Kod studenata je važno osvijestiti pozitivne učinke suradničkih oblika rada te strategija za istraživačko učenje.

U ovome poglavlju autori iznose rezultate kvalitativnog istraživanja nakon provedenih projektnih aktivnosti s učenicima na nastavi u kojima je sudjelovalo 35 studenata. Temeljem analize obrasca refleksija studenata na provedene tematske aktivnosti s učenicima, ističu kako je uočeno da su studenti i učenici iskazali interes za ponuđene projektne teme, aktivno sudjelovali u radu, davali svoje prijedloge, otkrivali nove spoznaje i izvodili zaključke. Studenti su primijenili svoje teorijsko znanje o planiranju projektne nastave te osvijestili važnost pisane pripreme. Stekli su prva praktična iskustva provedbe tematskih aktivnosti u radu s učenicima te se susreli s pisanjem ishoda učenja, odabirom metoda i oblika rada, razradom tematskih aktivnosti. Najveća aktivnost učenika bila je vidljiva u grupnom obliku rada uz metode istraživanja, problemske zadatke te praktični rad. Provođeci igre u kojima su sudjelovali učenici, studenti su stvorili pozitivno ozračje. Autori ističu kako su povratne informacije učenika pri završnoj refleksiji na provedene aktivnosti pokazale studentima koliko su učenici naučili o temi. Učenici su istaknuli želju za nastavkom suradnje sa studentima te su autori zaključili kako pedagoška praksa studenata u obliku projektnog rada može doprinijeti njihovom stjecanju znanja te razvitku njihovih kompetencija.

»Stajališta studenata o tehnici, tehnologiji i tehnološkoj edukaciji« peto je poglavlje ove znanstvene monografije, autora Darja Zuljana. U

uvodnom dijelu rada autor nas upoznaje s teorijskim polazištima o tehnološkom razvoju. Bitno je poznavati i razumijevati tehnologiju zato što je ona ključna za kvalitetan život te utječe na daljnji razvoj društva. Iako je učenje o tehnologiji u akademskom svijetu već godinama vrlo poznato i cijenjeno, ideja o učenju tehnoloških koncepata u osnovnoj školi sve više se spominje zbog razvijanja osnovne tehnološke pismenosti od početka osnovne škole. Bitno je da se učenici tehnološki opismenjuju te razvijaju tehnološka znanja i sposobnosti kako bi mogli bolje razumjeti najvažnija područja u oblikovanju svijeta. Tehničko opismenjavanje treba započeti već u predškolskom razdoblju, ono mora biti zasnovano na djetetovoj prirodnoj znatiželji i potrebi za igrom te je važno nastaviti tehnološki opismenjivati učenike tijekom osnovnoškolskog obrazovanja. Kako bi tehnološko opismenjavanje bilo što uspješnije, važno je za njega osposobiti pedagoške djelatnike. Učitelj mora imati temeljna znanja, pedagoško-psihološka znanja i širi spektar znanja iz društvenih znanosti. Važno je da učenici uoče značaj tehnologije u stvarnom životu. Autor nas upoznaje s rezultatima istraživanja koji pokazuju kako učitelji osnovnih škola nemaju dovoljnu razinu didaktičkog znanja koje je potrebno za kvalitetnu nastavu o temama tehnologije. Ističe kako tehnologija nema odgovarajuće sistemsko mjesto u procesu obrazovanja učitelja. Naglasak je stavljen na uvažavanje didaktičkog načela

diferencijacije poučavanja i individualizacije jer će na taj način učenici steći potrebno i produbljeno znanje o tehnologiji.

Autor u ovome poglavlju predstavlja rezultate istraživanja o tehnološkoj pismenosti studenata te njihova stajališta i mišljenja s obzirom na različita gledišta povezana s tehnološkom pismenošću. Uzorak ispitanika činila su 172 studenta Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci. Utvrđeno je kako studenti većinom smatraju da je premalo tehničkih sadržaja u osnovnoj školi i kako tehnološki razvoj i tehnološka znanja imaju visok značaj i utjecaj na različite aspekte života. Studenti vlastitu osposobljenost u području tehnologije, znanja s područja tehnike i tehnologije za kvalitetno stručno djelovanje odgajatelja i učitelja ocjenjuju nisko te također nisko ocjenjuju kvalitetu vlastita obrazovanja iz tehničkih sadržaja i predmeta u osnovnoj školi. Anketirani studenti predlažu približavanje tehničkih sadržaja učenicima kroz češću uporabu praktičnoga rada na teme iz tehnike i tehnologije, učenje i poučavanje uz igre, iskustveno učenje, demonstracije te uključivanje u projekte što nam pokazuje da su budući učitelji i odgajatelji svjesni važnosti praktičnog rada i uključivanja učenika u iskustveno učenje.

Na osnovu pročitane monografije može se zaključiti kako je za kreiranje poticajnog okruženja za učenje i poučavanje potrebno poznavati djecu i njihove interese, primjenjivati različite metode i oblike suradničkog

rada što dovodi do povećanja motivacije djece za otkrivanje svijeta u kojemu rastu. Značaj se svakako pridaje stjecanju kompetencija studenata za buduće poučavanje i učenje s naglaskom na stvaranje poticajnog ozračja i strukturiranje okoline za učenje. Autori nas u svakome poglavlju teorijski uvode u područje svojega rada te daju prikaz konstrukata i dosadašnjih istraživanja. Kroz rezultate njihovih istraživanja možemo vidjeti kakva su stajališta studenata vezana uz poticajno učenje i poučavanje te gdje oni vide napredak u tome. Smatram da kvaliteta ove monografije leži u uvidu u refleksije studenata na provedene tematske projektne aktivnosti s učenicima tijekom nastave, što čini poveznicu teorije i praktičnih iskustava studenata u stjecanju kompetencija za poučavatelje. Ključno je vidjeti poglede studenata na kreiranje okruženja za učenje i poučavanje jer su to budući nositelji novih promjena i čija poimanja će mijenjati način rada u odgojno-obrazovnim ustanovama. Tematika monografije aktualna je za sve sudionike odgojno-obrazovnog procesa koji promišljaju o značaju poticajnog okruženja u svome nastavnom radu te žele unaprijediti svoj rad suvremenim pristupima planiranju i programiranju procesa poučavanja i učenja. Jedino pedagoški djelatnik koji je spreman usavršavati se, učiti i oplemenjivati svoj rad je djelatnik koji može odgovoriti zahtjevima suvremenog odgojno-obrazovnog procesa.

Tena Pejić

Boško Pešić (ur.)

O slobodi

Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo, 2022.

Pojam slobode jest središnji pojam u povijesti filozofije. Tek kroz slobodu, djelovanje čovjeka kao slobodnog bića čovjek se može približiti pojmu istine. Postavlja se stoga pitanje što jest sloboda? Upravo na to pitanje, kao i na brojna druga, pokušava odgovoriti treće okupljanje profesora i studenata filozofije hrvatskih i inozemnih sveučilišta te zagrebačkog filozofskog instituta održano u pitoresknoj okolini Parka prirode Papuk. Okupljanje koje je naposljetku rezultiralo i stvaranjem ovog zbornika.

Rad Lina Veljaka »O povijesti pojma slobode« daje svojevrstni pregled cjelokupnog pojma slobode. Vjeran Hegelovim postavkama kretanja ideje slobode, iznesenim u *Predavanjima iz filozofije svjetske povijesti*, Veljak želi prikazati polagani napredak ideje slobode od orijentalnih despotija, gdje je samo jedan slobodan, zatim pojave nekolicine slobodnih kod Grka i Rimljana te naposljetku nastupanja epohe slobode u germanskom duhu, koji je u stanju emancipirati cjelokupni ljudski rod. Već u srednjovjekovlju se stoga naziru moderne koncepcije naroda kao suverena, koji ima pravo na pobunu protiv tiranstva. Nadalje, novovjekovna će filozofija upravo predvođena britanskim empiristima i francuskim prosvjetiteljima defini-